

سیری در گلچین‌های شعر معاصر فارسی

مریم حسینی

از دلخوشیها و سرگرمیهای همیشگی مردم ایران که عموماً اهل هنر و ادب هستند جمع‌آوری و گلچین اشعار شاعران و ترتیب سفینه‌های شعر از قدیمیترین زمان تاکنون بوده است. ایرانیان به واسطه دارا بودن ذوق طبیعی و استعداد سرشار در شعر و شاعری همواره علاقه‌مند و دل‌بسته سخن منظوم بوده‌اند و آنچه را می‌خواستند و آرزو داشته‌اند از دریچه چشم شاعر و سخن‌زین او دیده و شنیده‌اند و کعبه آمال خود را در شعر خلاصه کرده‌اند. به این جهت امروز ما میراث‌دار یکی از عالی‌ترین تراوشهای ذهن و ذوق بشری و والاترین ارزشهای تمدن ایرانی هستیم.

جنگ‌ها و سفینه‌های شعر فارسی نشانه‌های علاقه مفرط مردم به انتخاب اشعار گزیده و ناب است. بیشتر گردآوردندگان این گزیده آثار یا خود شاعر بوده‌اند و یا علاقه‌مند شعر و در مجامع و محافل ادبی شرکت می‌جسته‌اند. تذکره‌های شعر فارسی نمونه دیگر اینگونه رویکرد به شعر می‌باشد.

از قدیمیترین سفینه‌های شعر فارسی مونس الاحرار محمدبن جاجرمی تألیف سنه ۷۴۱ ه.ق می‌باشد. در دوره صفویه و بعد از آن هم ما شاهد مجموعه‌های فراوانی با

نامهای سفینه شعر، کشکول، مرقع، بیاض و یا جنگ هستیم. در این مجموعه‌ها معمولاً گزیده‌های اشعار شاعران، نادر حکایات و اخبار، آیات و ادعیه قرآن و... در کنار هم قرار می‌گرفته و بنابر شکل ظاهری آن دفتر نام خاصی می‌یافته است.^۱

در دوره معاصر نه تنها از توجه به فراهم آوردن گلچین‌های شعر کاسته نشده بلکه عظمت و پهناوری حوزه شعر و نبود فرصت کافی برای تتبع کافی خوانندگان شعر در دیوان شعرا گرایش به تألیف گزیده‌ها و گلچین‌ها را بیشتر کرده است و صدها جنگ و سفینه و گزیده و گلچین از شعر قدیم و جدید فراهم آمده است.

این مجموعه‌ها غیر از کتابهای تذکره است که در آنها معرفی شاعران و شرح احوالات ایشان درج شده و نقد و بررسی شعر ایشان هم معمولاً در آنها آمده است. هر چند که تذکره شاعران نیز به نوعی سفینه شعر است زیرا همراه شناخت نامه شاعر بعضی نمونه‌های آثار وی نیز ذکر می‌شود و از این جهت حکم گلچین شعر را پیدا می‌کنند. در ادبیات معاصر هم تذکره‌های شاعران معاصر در کنار گلچین‌ها و سفینه‌های شعر قرار می‌گیرند و به موازات هم حرکت می‌کنند، به نحوی که بسیاری اوقات تشخیص مرزهای هر يك از این دو مقوله از دیگری دشوار می‌باشد.

در تذکره‌ها هدف تذکره‌نویس یادکرد و بزرگداشت نام شاعران و ادبای هر عصری است. وی به ثبت و ضبط نام و آثار شاعران با نام و گمتام اقدام می‌کند و در این میان به گزینش بهترین اشعار وی برای ذکر نمونه آثار وی می‌پردازد. اما کار مؤلف سفینه شعر و جنگ، و هدف وی ثبت نام شاعر و حفظ یاد نویسنده نیست بلکه او به دنبال اشعار ناب و یکتا می‌گردد و هر جا آن را بیابد ضبط می‌کند و در دفتر خود به یادگار می‌نهد. در این انتخاب چه بسا اوقات اتفاق می‌افتد که وی حتی نام سراینده شعر را نمی‌داند ولی به سبب برجستگی خاص آن شعر یا قطعه ادبی آن را یادداشت می‌نماید. هدف گلچین نویسان شاعر نیست، شعر است در حالیکه هدف تذکره‌نویس شاعر است و بعد شعر و

۱- بیاض: کتابچه مستطیل شکلی که از طول باز شود. جنگ: بیاض بزرگ را گفته‌اند. سفینه: بیاضی که قطعش طولانی باشد. مرقع: کتاب مذهب آلبوم مانند که اشعار و آیات یا قطعه‌های نثر به خط خوب و زیبا نوشته شده باشند.

چون تذکره‌نویسان در ضمن ثبت احوال و فهرست آثار ادبا به انتخاب بعضی از هنرمندی‌های وی اقدام می‌کنند، کتابهای تذکره شاعران مکمل سفینه‌ها و گلچین‌های شعر فارسی است.

امروز هم تذکره‌های شاعران معاصر، خود نوعی گلزار ادبی است. همه تذکره‌های معاصرین که به نقل منتخب آثار شاعران اقدام کرده‌اند نوعی سفینه شعر را هم ترتیب داده‌اند. "تذکره شعرای معاصر" سید عبدالحمید خلخالی که ابتدا در سال ۱۳۳۷ منتشر شد نمونه یکی از کاملترین تذکره‌های ادبی معاصرین است. اما قدیمیترین تذکره‌های سخنوران معاصر "نامه سخنوران" اسدالله ایزدگشسب تألیف ۱۳۰۷ و "سخنوران ایران در عصر حاضر" محمد اسحاق تألیف ۱۳۱۱ و "سخنوران دوران پهلوی" دینشاه ایران تألیف ۱۳۱۳ است. "سخنوران نامی معاصر" محمدباقر برقمی تألیف سالهای ۱۳۲۹ تا ۱۳۳۴ و تذکره الشعرا خلخالی از کاملترین و مهم‌ترین تذکره‌های معاصرین است. ساعتی با شاعر دکتر داریوش صبور ۱۳۳۵ و تذکره خوان نعمت ذکایی بیضایی ۱۳۴۸ از دیگر تذکره‌های قابل ذکر و با اهمیت‌اند.

غیر از تذکره‌ها، کتابهای ادبیات معاصر و نقد شعر نیز حاوی گزیده و گلچین‌های شعر است. در این کتاب‌ها مؤلفین به همراه معرفی شاعر و بررسی جایگاه ادبی او و شعرش نمونه‌ی بهترین اشعار وی را نیز نقل می‌کنند. از جمله این آثار می‌توان "ادبیات معاصر" رشید یاسمی تألیف ۱۳۱۶، "ادبیات توصیفی ایران" لطفعلی صورتگر ۱۳۴۷ ادبیات دوره بیداری و معاصر از محمد استعلامی ۱۳۵۵ از صبا تاینما و از نیما تا روزگار ما یحیی آرین پور، شعر معاصر ایران از بهار تا شهریار حسنعلی محمدی "شعر فارسی از آغاز تا امروز" پروین شکیبا ۱۳۷۳، تاریخ تحلیلی شعرنو شمس لنگرودی ۱۳۷۰ و مروری بر تاریخ ادب و ادبیات امروز ایران ج ۲ محمد حقوقی ۱۳۷۷ را نام برد.

قدیمیترین گلچین شعر معاصر فارسی

کتاب "منتخبات آثار" محمد ضیاء هشترودی تألیف سال ۱۳۴۲ ه. ق مطابق ۱۹۲۳ م و ۱۳۰۳ ش قدیمیترین گزیده شعر عصر حاضر است. این مجموعه شامل آثار نظم و نثر ادیبان معاصر است. کتاب به دو بخش تقسیم می‌شود. بخش اول مختص شعرا و

نویسندگانی است که يك نوع تجدد از حیث فکر یا اسلوب ابراز داشته‌اند چون نیما یوشیج و بخش دوم مربوط به شعرا و نویسندگانی است که نشانه هیچگونه تجدد در آثارشان دیده نمی‌شود. شعرای معرفی شده این مجموعه عبارتند از: ادیب المالك فراهانی، نیما یوشیج، پروین اعتصامی، ایرج میرزا، بهار، نظام وفا و رشید یاسمی. نام علی اکبر دهخدا در این کتاب در شمار نویسندگان ذکر شده است. مؤلف در هر مبحث ابتدا به معرفی شاعر یا نویسنده پرداخته سپس نمونه‌هایی از شعر وی را نقل کرده است. تعداد اشعار انتخابی از هر شاعر حدود ده قطعه می‌باشد که همه در شمار اشعار کلاسیک ادب فارسی است. از نیما هم بعنوان شاعر متجدد یاد شده و "افسانه" وی در کتاب آمده است.

در همان سال انتشار منتخبات آثار "دانشنامه" گرد آمده محمدباقر الفت به همت اداره فرهنگ و هنر استان اصفهان منتشر شد که مجموعه آثار شعرای همدان و اصفهان بود. غبار همدانی و جلال‌الدین همایی از جمله شاعران این مجموعه هستند.

در سال ۱۳۱۳ ش حسین پژمان بختیاری مجموعه‌ای را تحت عنوان بهترین اشعار تغزلی منتشر کرد. در این مجموعه غزلیات دل‌پسند شاعران قدیم و جدید در کنار هم آمده است. تنظیم کتاب براساس ترتیب حروف الفبایی تخلص شعرا بود. این کتاب حاوی اشعار بسیاری از گویندگان گمنام است که حسین پژمان یا خود با آنها آشنایی داشته (خصوصاً شاعران خاک بختیاری-) و یا بعضی اشعار ناب ایشان را در تذکره‌ها و یا جایی دیگر یافته است.

در این مجموعه از رودکی و سعدی و حافظ و ابوالحسن خرقانی و نجم‌الدین کبری اشعاری دیده می‌شود تا برسیم به اشعار خود حسین پژمان و مادرش ژاله قائم مقامی و سایر شاعران معاصر.

بعد از کتاب سخنوران ایران در عصر حاضر محمد اسحاق (۱۳۱۱ ش) و سخنوران دوران پهلوی دینشاه ایرانی (۱۳۱۳ ش) که بیشتر حالت تذکره شاعران معاصر را دارند، نخستین سفینه و گلچین شعر را محمدحسین جهانبانی به تشویق ملك الشعراء بهار با نام گلچین جهانبانی در سال ۱۳۱۶- منتشر کرد.

این مجموعه هم چون سفینه پژمان منتخباتی از اشعار سراینندگان پارسی‌گوی از آغاز

تا عصر مؤلف بود. این کتاب ۹۴۷۶ بیت از ۹۲۲ شاعر را در ۶۰ موضوع مختلف در خود جمع آورده بود.

مؤلف کتاب ترتیب اثر را موضوعی قرار داده و در ۶۰ موضوع گوناگون چون توحید و ستایش پروردگار، نعمت پیامبر اکرم، مواعظ و نصایح، در ذکر اعیاد، در باب اندام معشوق چون قد و قامت و مو و گردن... تا شبهای هجر و فراق و انتظار و بسیاری موضوعات دیگر اشعاری را به تناسب ذکر کرده است. چاپ چهارم این کتاب در سال ۱۳۴۳- به همت کتابخانه ابن سینا انجام پذیرفت.

طبقه‌بندی گلچینهای شعر فارسی

همانگونه که تذکره‌های شعر فارسی را می‌توان به تذکره‌های عمومی، عصری، محلی، موضوعی، طبقاتی و... تقسیم کرد، گلچینهای شعر نیز از جهات گوناگون قابل دسته‌بندی و ترتیب است.

گلچینها را می‌توان به طور کلی به دو دسته عام و خاص تقسیم کرد. منظور از گلچین‌های عام آثاری است که همه نوع شعری از هر نوع شاعری در آنها دیده می‌شود. یعنی در این مجموعه‌ها از نظر زمانی، مکانی، طبقاتی و... هیچ ویژگی دیده نمی‌شود و گزیده‌های شعر از اولین شاعران زبان فارسی تا دوره معاصر را دربر می‌گیرد و در انتخاب اشعار هم تناسب خاصی دیده نمی‌شود. نمونه این‌گونه آثار "گنجینه سهیلی" تألیف مهدی سهیلی است که مجموعه شاهکارهای شاعران ایران از رودکی تاکنون را دربر می‌گیرد. دیگری "سیر سخن" از احمداحمدی و حسین رزمجو که شامل شرح احوال و نمونه اشعار معروفترین شاعران ایران از قدیمیترین ازمنه تا عصر حاضر است. بزم سخن ی. قیصری (۱۳۴۲) و دریای گوهر مهدی حمیدی (۱۳۳۴) نگین سخن عبدالرفیع حقیقت (۱۳۵۰) و بسیاری دیگر از گلچینها را می‌توان نام برد. البته لازم به ذکر است که تمامی اشعار منتخب این مجموعه‌ها از نوع اشعار کلاسیک ادب فارسی است و از تازه‌گویان و نوسرایان شعری دیده نمی‌شود.

گلچینهای شعر معاصر از نظر زمانی به دو دسته تقسیم می‌شوند. گروه اول آن دسته از مجموعه‌ها که گزیده شعر شاعران از گذشته تا امروز را دربر دارد چون مجموعه‌هایی

که نام بردیم و گروه دوم آن دسته است که تنها مختص شعر دوره معاصر است چون شاعران معاصر یحیی ریحان (۱۳۵۵) روشن‌تر از خاموشی مرتضی کاخی (۱۳۶۸) و غزل معاصر ایران محمد عظیمی (۱۳۴۹) و بسیاری دیگر.

گلچینهای محلی عنوانی است که آن را می‌توان بر گلچینهایی اطلاق کرد که خاص سرزمین است چون "شعر امروز خراسان" از م. آرم و م. سرشک (۱۳۴۲) یا "دانشنامه" که گزیده شعر شعرای همدان و اصفهان است از محمدباقر الفت (۱۳۰۳ ش).

گلچینها از جهت شیوه انتخاب نیز دو نوعند. یکی به انتخاب مؤلف آن گزیده و دیگری به انتخاب خود شاعران. اکثر گلچینهای شعر به انتخاب و ذوق و سلیقه گرد آورندگان آن فراهم آمده؛ مثلاً "از نیما تا بعد" که گزیده شعر امروز بنا به ذوق فروغ فرخزاد است اما در بعضی گلچینها انتخاب شعر به خود شاعر واگذار گردیده است. برای نمونه مجموعه "گلزار معانی" (۱۳۶۳) به اهتمام گلچین معانی که مجموعه‌ای است به خط و امضای بزرگانی که با مؤلف آشنایی نزدیک یا دور داشته‌اند و به عنوان یادگاری در این دفتر هر يك فراخور حال و ذوق خود شعر، قطعه یا مضمونی را نگاشته‌اند. در کتاب "یادگار اهل سخن" گردآمده محمدعلی شریفی (۱۳۶۸) نیز چنین کاری دیده می‌شود. مؤلف اقدام به جمع‌آوری اشعار شعرای معاصر نموده است که با خط خود شاعر تحریر شده باشد و گاه شاعر عکسی از خود را نیز به شعرش ضمیمه کرده است. از نظر سبک و ساختار شعر گلچینها به سه دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول گلچین‌های شعر نو و شاعران نو که در آنها مؤلفین تنها به شاعران نوپرداز و بهترین اشعار ایشان پرداخته‌اند؛ چون روشن‌تر از خاموشی، از نیما تا بعد، شاعرانه‌ها به انتخاب م. آرام (۱۳۵۵)، صدای شعر امروز گرد آمده بهمن مه آبادی و منطقی تبریزی (۱۳۷۵) چاپ سوم) شعر به دقیقه اکنون از فیروزه میزانی و احمد محیط (۱۳۶۸) شعر رهایی است به انتخاب تورج رهنما (۱۳۷۷).

دسته دوم گلچین‌های شعر کلاسیک معاصر فارسی چون شاعران معاصر یحیی ریحان سخن عشق زهرا مزارعی (۱۳۷۴) منتخبات آثار ضیاء هشترودی (۱۳۰۳) چهل‌وهشت تن از شعرای معاصر گرد آمده ذکایی بیضایی (۱۳۳۹) و صدف تذکره سخنوران روز دکتر صبور (۱۳۴۴).

دسته سوم گلچین‌های شعر معاصر که در آنها انتخاب هم از شعر کلاسیک و هم شعر نو است چون شعری که زندگی است از سعید نیاز کرمانی (۱۳۷۶) دویست شاعر خلیل سامانی (۱۳۴۴) راهیان شعر امروز (۳) داریوش شاهین (۱۳۶۸).

گلچین‌ها از جهت نظم و چگونگی ترتیب مجموعه نیز به پنج دسته تقسیم می‌شوند: بعضی از این کتابها هیچ دسته‌بندی را بر نمی‌تابد چون گنجینه سهیلی از مهدی سهیلی (۱۳۴۴) قند پارسی مظاهر مصفا (۱۳۴۸) یادگار اهل سخن محمدعلی شریفی (۱۳۶۸). دسته دیگر مجموعه‌هایی هستند که حاوی نظم‌ی الفبایی‌اند چون "بزم سخن" قصیری (۱۳۴۲) "ساعتی با شاعر" صبو (۱۳۳۵) "دو بیتی‌های شاعران امروز" مجید شفق (۱۳۶۷).

بعضی مجموعه‌ها دارای نظم‌ی تاریخی هستند و نام شعرا به ترتیب تاریخ تولد ایشان از پی هم قرار گرفته است. چون "دریای گوهر" مهدی حمیدی (۱۳۳۴) "شعر معاصر ایران" از حسنعلی محمدی (۱۳۷۲) و "روشن‌تر از خاموشی" مرتضی کاخی و "قدر مجموعه گل از همان مؤلف".

عده‌ای از گلچین‌ها حاوی نظم‌ی موضوعی هستند و مؤلفین اشعار مجموعه را در دسته‌های مختلف بنا بر مضامین گوناگون آورده‌اند گلچین جهانبانی (۱۳۱۶) گلستان ادب مکی (۱۳۳۵) دویست شاعر خلیل سامانی (۱۳۴۴) و گل‌های جاویدان رهی معیری (بخشی از آن) (۱۳۶۳) از این دسته‌اند.

بعضی سفینه‌های شعر هم بر حسب قالب شعری تقسیم شده‌اند چون سفینه فرخ از محمود فرخ (۱۳۳۰) که در این کتاب اشعاری منتخب از شعرا در قالب‌های مختلف دیده می‌شود بخش اول کتاب مخصوص قصاید و قطعات بخش دوم غزلیات منتخب بخش سوم مجموعه مثنوی‌ها و آخرین بخش مربوط به رباعیات است.

گلچین‌ها از نظر درهم آمیختگی قطعات نظم و نثر نیز بر دو نوع است. گلچین‌هایی که تنها مجموعه اشعار است چون اغلب مجموعه‌های ذکر شده و بعضی که گاه با متون نثر همراه شده است برای مثال کتاب "مادر" جعفر شاهید که مجموعه نظم و نثر شاعران و نویسندگان را درباره مادر فراهم آمده است یا سلام مادر پوران فرخزاد یا زبان و ادبیات فارسی علی اصغر خیره‌زاده که مجموعه‌ای شامل گزیده‌های نظم و نثر است یا اولین

گلچین دوره معاصر یعنی منتخبات آثار ضیاء هشترودی که حاوی گزیده‌ها و نمونه‌های نظم و نثر از شاعران و نویسندگان معاصر است.

طبقه‌بندی گلچین‌ها از جهت قالب نیز صورت می‌گیرد. گلچینهایی موجودند که تنها غزلیات شاعران را جمع آورده‌اند نمونه این آثار بهترین اشعار تغزلی پژمان-دریابی رحمت موسوی (۱۳۱۳)، دویت شاعر خلیل سامانی، غزل معاصر ایران محمد عظیمی و سفینه غزل انجوی شیرازی (۱۳۳۶) است.

"گلستان ادب" حسین مکی (۱۳۳۵) مجموعه "رباعیات" شاعران معاصر است. کتاب هزار قطعه سید احمد بهشتی (۱۳۷۴) گزیده قطعات شعر پارسی از آغاز تا امروز است بعضی گلچین‌ها نیز تنها به جمع‌آوری دو بیت‌های سرایندهگان امروز پرداخته است چون "دویتی‌های شاعران امروز" از مجید شفق (۱۳۶۷).

بعضی گلچین‌ها نیز مجموعه مثنویات شعرا را جمع آورده‌اند چون صبح امید حسین آزاد (۱۳۲۵ ه.ق).

آخرین طبقه‌بندی که می‌توان براساس آن گلچین‌های شعر را معرفی کرد طبقه‌بندی موضوعی است گلچین‌هایی موجودند که مختص اشعار عاشقانه، اشعار عارفانه، مذهبی، وصف و ستایش مادر و شعر گفتگو با فرزند هستند. گردآورندگان این مجموعه‌ها تلاش کرده‌اند تا بهترین اشعار را در جهت موضوع مورد علاقه خود جمع‌آوری نمایند. نشانه این دلبستگی‌ها آثار زیر است.

از جمله گلچین‌های شعر عاشقانه بزم سخن ی. قیصری (۱۳۴۲) است که اشعار آن غالباً غنایی، عاشقانه و تغزلی است و در قالب‌های مختلف قصیده، غزل، رباعی، دویتی و... گرد آمده است در "بهترین اشعار تغزلی" حسین پژمان نیز اغلب اشعار تغزلی و عاشقانه و گاه عارفانه آمده است. از جمله گلچین‌های شعر که موضوع عارفانه دارد "سخن عشق" زهرا مزارعی است (۱۳۷۴) اشعار این مجموعه اکثراً عرفانی است و شعر شعرای گذشته تا حال را دربر می‌گیرد. کتاب "شعر فارسی" مصطفوی (۱۳۷۱) نیز مجموعه‌ای عرفانی مذهبی است بخش اول آن متضمن اشعار و مطالبی درباره توحید و مناتب حضرت محمد و اهل‌بیت می‌باشد بخش دوم سیر تکاملی شعر عرفانی را دربر دارد و قسمت سوم حاوی اشعاری از سعدی، مولوی و حافظ به‌مراه ترجمه انگلیسی،

فرانسه و آلمانی آنهاست.

گلچینی است از اشعار سرایندگان گذشته و حال درباره فرزند و نصیحت به وی و گفتگو با او و یا غمنامه‌هایی در باب از دست دادن فرزند که البته مجموعه‌ای درهم از نظم و نثر است و بعضی مقالات و قطعات ادبی نیز در لابلای اشعار گنجانیده شده است. افسانه یغمایی مؤلف این مجموعه از کلیه شعرای کلاسیک و نوپرداز از حافظ و نظامی و جامی تا نادرپور و توسلی که در این زمینه شعری داشته‌اند نمونه‌هایی را نقل کرده است.

مادرنامه‌ها

آخرین دسته‌ای که در بخش گلچین‌های موضوعی مورد بحث قرار می‌گیرد "مادر نامه‌ها" هستند مادرنامه عنوان عمومی است که برای مجموعه گلچین‌های شعری که برای مادر، به یاد مادر و در ستایش او سروده شده انتخاب کرده‌ایم. این گلچینها که تعداد آنها کم هم نیست گاهی آمیزه‌ای از شعر و قطعه ادبی است و گاهی تنها اشعار کلاسیک در ستایش مادر و یا مجموعه اشعار شعرا از نو و سنت‌گرا درباره مادر است.

"مادرنامه" ولودهارونیان از قدیم‌ترین این آثار است. این کتاب در سال (۱۳۳۷) با مقدمه دکتر زهرا خانری (کیا) منتشر شده است. در این مجموعه از ایرج میرزا، بهار، پروین حمیدی، یحیی دولت‌آبادی، دکتر شفق، شهریار، مشیری، حبیب یغمایی و... اشعاری نقل شده است.

کتاب روز مادر (۱۳۴۲) مجموعه‌ای از بهترین و زیباترین قطعات شعر و نثر فارسی و ترجمه‌هایی از ادبیات جهان درباره مادر است. این کتاب تألیف مهستی بحرینی و حسین خدیوچم است. "مادر ترا ستایش می‌کنم" (۱۳۴۳) عنوان اثر دیگری در باب مادر می‌باشد. این مجموعه حاوی اشعار و آثاری از شعرا و نویسندگان قدیم و جدید ایران و جهان می‌باشد. گردآورنده مجموعه ت. جعفری است. کتاب "مادر" سیدجلال‌الدین افتخارزاده (۱۳۴۷ چاپ چهارم) گزیده‌ای به نظم و نثر از ادبیات جهان در ستایش مقام مادر است. کتاب "مادر" جعفر شاهید (۱۳۴۹) کتاب دیگری در باب مادر و مقام وی است کتاب با مطالبی در مورد مادر پیامبران آغاز می‌شود و گزیده‌های نظم و نثری را از شعرا و ادبای قدیم و جدید درباره مادر نقل می‌کند. اشعاری از سعدی و فردوسی در

کنار اشعار فروغ فرخزاد فریدون مشیری و گلچین معانی قرار می‌گیرد. کتاب "سلام مادر" از پوران فرخزاد (۱۳۷۰) آخرین کتابی است که معرفی می‌شود. خانم فرخزاد در این کتاب موضوع مادر و ستایش وی را در شعر و نشر قدیم و جدید ایران و جهان جستجو نموده و از مادران بزرگ دنیا یاد کرده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی